

101 års jubilæum for europæiske nationalparker

Nationalparkerne repræsenterer det bedste af vores natur. De er vores naturarv, og nationale skatte, som vi bevarer for naturens, vores egen og kommende generationers skyld. Nationalparkerne er åbne for alle som seværdigheder og rekreative områder, og de ville ikke kunne bevares uden en formel og velplanlagt forvaltning.

Idéen om nationalparker stammer fra USA i 1870'erne, da befolkningen spredte sig vestpå, og nybyggerne besluttede sig for at bevare den unikke natur i Yellowstone-området som fælleseje. Verdens første nationalpark blev etableret i Yellowstone i 1872. Australien, Canada og New Zealand fulgte snart efter og etablerede deres egne nationalparker. Sverige grundlagde Europas første nationalpark for 101 år siden i 1909, og idéen om nationalparker blev hurtigt spredt verden over efter anden verdenskrig.

Den nordiske opdagelsesrejsende A. E. Nordenskiöld startede en debat i 1880 om nationalparker i Norden, og naturreservater begyndte at dukke op i regionen efter 1900-tallet. Sverige viste vej med den første naturbeskyttelseslov i 1909, og med oprettelsen af landets første nationalparker, der skulle beskytte fem områder med arktisk fjeld mod nord, et urskovsområde, to områder med kulturlandskaber og en del af Gotska Sandön.

Frem til 1960'erne var den primære tankegang bag nationalparkernes beskyttelse baseret på nationalromantiske idéer om smukke landskaber, der skulle bevares for kommende generationer. Områderne blev hovedsageligt udvalgt af æstetiske årsager eller som attraktioner for turister, så de tidlige nationalparker modsvarede ikke helt de målsætninger for naturbevarelse, som vi har for nationalparker i dag.

Værdien af nationalparker for naturbeskyttelsen

Hovedformålet med nationalparker i dag er at sikre den biologiske mangfoldighed. Parkerne skal repræsentere den typiske natur i hvert land, men også de nationalt og internationalt mest værdifulde dele af naturen. Nationalparkerne indeholder ofte også nationalt værdifulde landskaber og naturlige seværdigheder. De tilbyder også rekreative aktiviteter på naturbeskyttelsens betingelser.

Naturbeskyttelse stræber i dag efter at bevare hele økosystemer eller sammenhængende naturgeografiske områder i stedet for små, særskilte områder, som ikke kan sikre en tilstrækkelig biologisk mangfoldighed eller overlevelsen af bestande af dyr og planter. Mindre områder kan beskyttes ved at etablere andre former for naturreservater. Målet med at etablere et netværk af nationalparker og andre naturreservater er at bevare en del af alle naturtyper i hvert land, og forhindre at arter uddør. Et tilstrækkelig omfattende netværk af beskyttede naturområder kan sikre flora og fauna tilknyttet hvert lands karakteristiske naturtyper, samtidig med at økosystemernes struktur og funktioner bevares.

I de nordiske lande er der stadig et stort behov for at beskytte flere naturområder. Det måske vigtigste globale naturbevaringsmål er en strategi, Caring for the Earth (1991), som er godkendt af Verdens Naturbeskyttelsesorganisation IUCN, FN's Miljøprogram UNEP og Verdensnaturfonden WWF. Strategien anbefaler, at beskyttede områder bør repræsentere alle naturtyper og dække mindst 10 % af hver naturtype. Skove er nævnt specifikt i strategien med et mål om at bevare 10 % af gammel skov. Nordisk ministerråd har et delmål om at beskytte 5 % af skovområderne inden 2010.

Ifølge Verdensnaturbeskyttelsesorganisationens (IUCNs) definition er nationalparker naturbeskyttelsesområder, hvor fokus ligger på beskyttelse af økosystemer og rekreativ anvendelse. Nationalparker er beskyttede land- og havområder i naturtilstand, som er udlagt med det formål (a) at sikre den økologisk integritet af et eller flere økosystemer for nuværende og fremtidige generationer, (b) at hindre udnyttelse og anden aktivitet som strider mod målet om at bevare området og (c) skabe grundlag for mentalt velbefindende, forsknings- og uddannelsesmæssige, oplysende og rekreative muligheder, der dog alle skal være forenelige med de miljømæssige og kulturelle formål. Nationalparkerens størrelse bør i henhold til IUCNs kriterier være mindst 1.000 hektar.

Patvinsuo nationalpark i det østlige Finland blev grundlagt i 1982, og den er af international betydning som beskyttet vådområde og forskningsområde med oprindelig skov og gamle bække. I det isolerede område lever der en sund bestand af bjørne. Foto: Marja Pylvänäinen.

Nationalparker i Norden

I Sverige, Norge og Finland findes størstedelen af nationalparkerne i fjeldområder og i de nordlige egne. Arealet af de tre landes netværk af nationalparker er altså ikke jævnt fordelt på naturtyperne. Beskyttede områder i andre regioner har en tendens til at være små og fragmenterede, og målet med at beskytte 10 % af arealet opfyldes ikke for naturtyperne i disse områder. Fjeld- og fjeldskovsområder har også været lettere at bevare end andre områder, da de er knap så værdifulde for land- eller skovbrug. Ofte er tendensen desværre, at de beskyttede områder er mindre og mere fragmenterede jo mere produktive områderne er. En stor del af Nordens nationalparker og andre beskyttede naturområder indgår i EU's Natura 2000-netværk.

I Sverige findes i alt 28 nationalparker. I den svenske nationalparkplan foreslås mange nye områder for at øge repræsentation af forskellige naturtyper i netværket. Sveriges 29. nationalpark, Koster, blev grundlagt den 29. september 2009, og er landets første marine nationalpark. Norge har 31 nationalparker og 7 på Svalbard. Norges 32. nationalpark blev etableret i august 2009. Fire af Finlands 35 nationalparker er marine parker.

Danmark indviede den første nationalpark, Thy, i 2008 i nordvest Jylland, som opfylder Verdens Naturfredningsorganisationens IUCNs kriterier. I Danmark er foreløbigt planlagt fire yderligere parker. I Grønland findes en nationalpark, som både er verdens største og nordligste. Den blev grundlagt i 1974 og udvidet i 1988. Parken er næsten en million kvadratkilometer stor, hvoraf størstedelen er indlandsis men også en lang kyststrækning er inkluderet. Færøerne har endnu ingen nationalpark, men den første er planlagt. Island har tre nationalparker. Den ældste er fra 1928.

Nationalparkerne i Norden har en stærk position, men i virkeligheden yder de ikke altid fuld beskyttelse mod udnyttelse af naturen. Der er forskel på, hvor striks lovgivningen er i de forskellige lande, og i nogle nationalparker er der givet tilladelser til udvikling af vandkraft, at bygge veje, minedrift og jagt.

Norden har et internationalt ansvar for at beskytte og bevare naturtyper som er særlige for Norden. De inkluderer blandt andre øhav, hævede kyster, sprækkedale, vådområder, naturskove, løvskov, traditionelle agerbrugslandskaber, alvar, områder med svedjebug, uregulerede floder, åse, randmoræner, aktive vulkan- og geysersområder, smeltevandssletter, naturområdet Mývatn og de store floder med udspring i kildevæld i Island, fuglefjelde, marine levesteder i Østersøen, Jyllands klitlandskaber og Vadehavet. Nationalparker er et vigtigt led i beskyttelsen af disse unikke nordiske naturtyper.

De yderste klitter i Hanstholm reservatet i Danmarks første nationalpark, Thy. Foto: Ib Nord Nielsen.

Nationalparkernes rekreative værdi

Skønt nationalparkernes hovedformål er at bevare den biologiske mangfoldighed og naturens egen udvikling uden menneskelig påvirkning, er deres værdi i nogle tilfælde en konsekvens af traditionelt jordbrug som fx rensdyrgræsning. Når nationalparker bliver planlagt tages der hensyn til de biologiske værdier, områdets kulturhistorie, unikke landskaber og den nationale historie. Det er vigtigt at sørge for at alle har mulighed for at drage glæde af vores fælles naturarv.

Alle har fri adgang til nationalparkerne, og mange har besøgscentre, stier, lejrlplads med shelter og bålplads og andre faciliteter. Nationalparkerne byder på gode muligheder for friluftsliv og rekreation på naturens og naturbeskyttelsens vilkår. Nationalparkernes besøgscentre tilbyder vejledning og information og forsøger at øge bevidstheden om, hvor vigtig den biologiske mangfoldighed er.

Menneskets store interesse for uforstyrret natur, i form af naturturisme, kan også true nationalparkernes naturværdier. Naturen belastes af trafik i parkerne og høje besøgstal. På den anden side er udbydere af naturturisme motiverede for at bevare områderne i en naturlig tilstand for også at kunne tiltrække besøgende i fremtiden. Turisme kan også give nye økonomiske muligheder for lokalbefolkningen, hvilket kan kompensere for tab af indkomst ved beskyttelse af områder, der tidligere blev udnyttet kommercielt.

Andre beskyttede områder komplementerer netværket af nationalparker

Naturresevater, vildmarksområder, naturminde-mærker, særskilte områder for beskyttelse af naturtyper og arter, beskyttede landskaber og naturtyper, former sammen med nationalparker et omfattende netværk af beskyttede områder i Norden. Netværket komplementeres derudover også af EU's Natura 2000's netværk og private beskyttede naturområder. Naturbeskyttelsen håndhæves gennem love, bekendtgørelser, fredningskendelser, direktiver og administrative beslutninger.

Den europæiske nationalparkdag bliver fejret hvert år den 24. maj på initiativ af organisationen EUROPARC. Organisationen, som repræsenterer Europas naturbeskyttede områder, forener nationalparker, regionale parker, naturreservater og biosfære reservater i 39 lande med det formål at beskytte den unikke biologiske mangfoldighed i den europæiske natur. EUROPARC består af en sammenslutning af 500 forskellige aktører, der arbejder for at værne om Europas fælles natur- og kulturarv.

Alle referencer kan findes på faktaarkets hjemmeside: www.blst.dk/biodiversitet/nordensnatur